

VATT-KESKUSTELUALOITTEITA
VATT-DISCUSSION PAPERS

195

OMAVARAISEN
VÄESTÖN SUOMI

Heikki A. Loikkanen
Pekka Parkkinen

ISBN 951-561-277-2

ISSN 0788-5016

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Hämeentie 3, 00530 Helsinki, Finland

Email: heikki.loikkanen@vatt.fi
pekka.parkkinen@vatt.fi

Yliopistopaino Oy

Helsinki, huhtikuu 1999

LOIKKANEN HEIKKI, PARKKINEN PEKKA: OMAVARAISEN VÄESTÖN SUOMI. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 1999, (C, ISSN 0788-5016, No 195). ISBN 951-561-277-2.

Tiivistelmä: Tässä raportissa on tutkittu sodan jälkeisen siirtolaisuuden vaikutuksia Suomen väestömäärään ja -rakenteeseen vertailemalla laskennallista omavaraisväestöä todelliseen väestöön. Omavaraisväestö on rakennettu vuosille 1946 - 1997 lisäämällä todelliseen väestöön nettosiirtolaisuus sekä sen laskennallinen luonnollinen väestölisäys ulkomailla. Nettomaahanmuutto laskennallisine väestönlisäysvaikutuksineen on vastaavasti vähennetty väestömäärästä. Vuonna 1997 omavaraisväestö on lähes 400 000 henkeä eli yli 7 prosenttia suurempi kuin todellinen väestö. Tällä tavoin laskettu väestömenetys on pahiten kohdistunut naisväestöön sekä 1940-luvun loppupuolen että 1960-luvun kohortteihin. Nykyisessä todellisessa väestössä on suhteellisesti vähemmän työikäisiä ja enemmän eläkeikäisiä kuin omavaraisväestössä. Raportissa pohditaan siirtolaisuuden demografisten vaikutusten lisäksi myös sen kansantaloudellisia seurauksia.

Asiasanat: Väestö, siirtolaisuus, kansantalous

Abstract: In this report we study the effects of post World War II migration on the population and demographic structure of Finland by comparing the actual population to our estimate of population without net emigration. This fictive population for the years 1946-1997 is derived by adding to actual population net emigration and its estimated natural increase abroad. Net immigration and its estimated natural increase is subtracted, respectively. In 1997 the fictive population was almost 400 000 people or more than seven per cent greater than the actual population. The estimated loss of population concerns especially the female population and the population cohorts of 1940s and 1960s. Currently, the actual population has relatively less working-aged people and more pensioners than the estimated population without migration.

Key words: population, migration, economy

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Suomen todellinen ja omavaraisväestö	2
2.1 Todellisen väestön kehityspiirteitä vuodesta 1945 lähtien	2
2.2 Omavaraisväestölaskelma	3
2.3 Omavaraisväestön ja todellisen väestön vertailua	5
2.4 Vuosina 1946 - 1997 Suomessa syntyneet vuoden 1997 lopussa	8
3 Omavaraisväestökehityksen taloudellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia	11
4 Tiivistelmä ja johtopäätökset	13
Lähteet	15

1 Johdanto

Köyhästä Suomesta muutettiin sodan jälkeen joukoittain Ruotsiin ja muihin rikkaisiin maihin. Pahimpina maastamuuttovuosina täältä lähti muihin maihin jopa kymmeniä tuhansia asukkaita enemmän kuin tuli tänne. Muuttajat, joista valtaosa oli nuoria, veivät mukanaan lapsensa ja kaikki myöhemmin syntyneet jälkeläisensä. Tämä muuttoliike jätti selvät jäljet niin meidän väestöömme kuin myös Ruotsin väestöön.

Tässä raportissa arvioidaan vuoden 1945 jälkeen tapahtuneen maastamuuton ja maahanmuuton ikäryhmittäisen erotuksen seurauksia maamme väestöön. Tätä varten lasketaan omavaraisväestö, jossa otetaan huomioon muuttaneiden ja heidän jälkeläistensä ennustettu syntyvyys ja kuolleisuus. Nämä laskelmat on tehnyt Ossi Honkanen Tilastokeskuksen väestömallilla. Raportin päätarkoitus on verrata todellisen ja omavaraisen väestön määriä ja rakenteita keskenään, josta tulokset esitetään luvussa 2.

Raportin mukaan sodanjälkeisen ajan siirtolaisuudella on ollut merkittävä vaikutus väestömäärään ja sen rakenteeseen. Siksi tällä siirtolaisuudella on myös taloudellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia, joista esitetään pääasiassa laadullisia arvioita. Kuitenkin omavaraisväestöä tarkastellaan luvussa 3 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen aineistoa käyttäen, jolloin laskennallisen omavaraisväestön päätoimintaa voidaan verrata todellisen väestön päätoimintaan.

Suomesta muuttajat vievät mukanaan työpanoksensa sekä asunto- ja kulutuskytensä. Tämä lisäsi kansakunnan hyvinvointia Ruotsissa ja muissa maissa, joihin suomalaiset muuttajat kotiutuivat. Ilman joukkomaastamuuttoa myös Suomen taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys olisi varmasti ollut erilainen. Siirtolaisuus toimi etenkin 1960-luvun loppupuolella sopeutumismekanismina, kun sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat kohtasivat asuntopulaa ja työllistymisongelmia kotimaassaan. Siirtolaisuuden seurauksena myös pitkävaikutteisten ratkaisujen, kuten eläkejärjestelmiä koskevia laskelmia on jouduttu osittain korjaamaan.

Tässä raportissa ei kuitenkaan esitä kvantitatiivisia laskelmia siirtolaisuuden taloudellisista vaikutuksista, vaan niistä keskustellaan yleisemmin. Raportin päätösluvussa 4 uskaltaudutaan muutamaan varovaiseen johtopäätökseen - jopa tulevaisuutta koskien.

2 Suomen todellinen ja omavaraisväestö

Tässä luvussa käsitellään aluksi Suomen todellista väestökehitystä vuoden 1945 lopusta lähtien Tilastokeskuksen väestötilaston valossa (Tilastokeskus 1998 ja aikaisemmat vastaavat tilastot). Aina vuoteen 1970 saakka suomalaisia muutti joukoittain Ruotsiin ja muualle ulkomaille. Maastamuuttajien mukana menivät myös heidän muissa maissa maastalähdön jälkeen syntyneet ja tulevaisuudessa syntyvät jälkeläisensä.

Myöhemmin tässä luvussa rakennetaan Suomelle vuodesta 1946 lähtien omavaraisväestö. Tällä tarkoitetaan sellaista laskennallista väestöä, joka olisi muodostunut tänne ilman siirtolaisuutta, mikäli muuttajien hedelmällisyys ja kuolevuus olisi ollut ikäryhmittäin täsmälleen sama kuin silloin Suomessa eläneen väestön. Tämän omavaraisväestön ja Suomessa asuneen todellisen väestön erotuksesta käytetään tässä julkaisussa ilmaisua ”väestökato”.

2.1 Todellisen väestön kehityspiirteitä vuodesta 1945 lähtien

Vuoden 1945 lopussa Suomessa asui 3,78 miljoonaa henkeä. Sen jälkeen neljännesvuosisadan ajan täältä muutti joka vuosi muihin maihin huomattavasti enemmän väkeä kuin ulkomailta tänne (kuvio 1). Vuosina 1945 - 1970 nettomaastamuutto¹ kohosi yhteensä 300 000 henkeen, joista Tilastokeskuksen väestötilaston mukaan peräti 250 000 löysi uuden asuinmaansa Ruotsista. Myöhemmin muuttovirrat ovat kääntyneet ja lisänneet maamme väestöä sadallatuhannella hengellä.

Suomessa syntyi 1940-luvun lopulla yli satatuhatta lasta vuodessa. Sen jälkeen syntyneiden lukumäärä aleni aina vuoteen 1973 saakka, jolloin alle 57 000 lasta näki päivänvalon. Sittemmin aina viime vuosiin saakka syntyvien lukumäärä on vaihdellut 65 000 lapsen tuntumassa. Koska maastalähtijät olivat valtaosaksi nuoria, he hankkivat lapsensakin uudessa asuinmaassaan. Ilman maastamuuttotappiota Suomessa olisi syntynyt tuntuvasti enemmän lapsia kuin todellisuudessa syntyi.

Vielä 1950-luvulla kuoli vuosittain vain 40 000 suomalaista. Nykyisin pidetään hautajaiset vuosittain 50 000 vainajalle ja lähivuosisikymmeninä vieläkin useammalle, sillä riski-ikä saavuttavat yhä suuremmat ikäluokat. Suomalaisen elinaika on puolessa vuosisadassa pidentynyt 15 vuodella, mikä sinänsä on tuntuvasti alentanut kuolleiden lukumäärää. On selvää, että kuolleiden lukumääräkin olisi

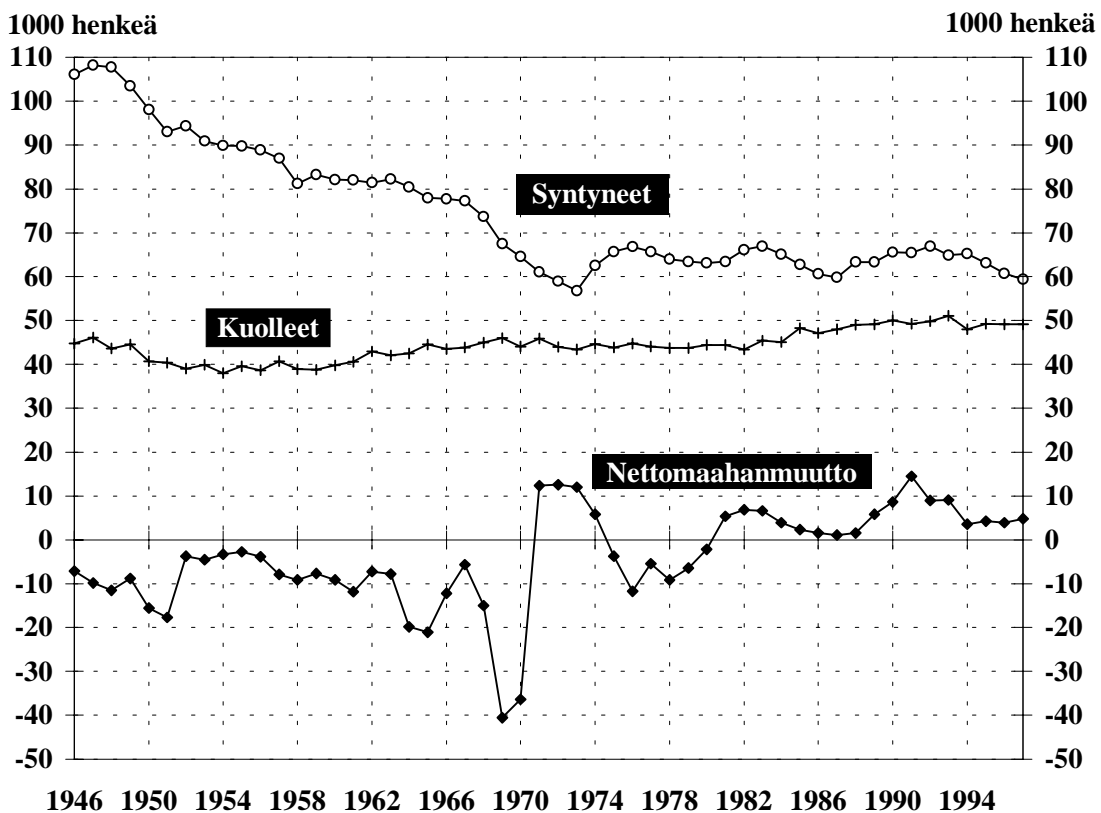
---

¹ Nettomuutto on tässä raportissa määritelty vähentämällä vuoden lopun väkiluvusta syntyneiden ja kuolleiden erotus sekä edellisen vuoden lopun väkiluku. Tällä tavoin laskettu nettomuutto ei aiheuta väestön jatkuvassa seurannassa ongelmia. Näin laskettu nettomuutto sisältää myös väkiluvun tilastolliset korjaukset, jotka ajoittain ovat olleet jopa tuhansia henkilöitä vuodessa.

ollut täällä suurempi, jos maamme ei olisi menettänyt siirtolaisuuden takia väkeä Ruotsiin ja muihin maihin.

Korkea syntyvyys lisäsi sodan jälkeen nopeasti maamme väestöä, vaikka maastamuuttajia oli runsaasti. Esimerkiksi pahimpina siirtolaisuusvuosina 1946 - 1970 Suomen väestö kasvoi yhteensä 820 000 hengellä, vaikka nettosiirtolaisuus oli noina vuosina vähentänyt väkeä yhteensä 300 000 henkeä. Tällä ajanjaksolla luonnollinen väestön lisäys eli syntyneiden ja kuolleiden erotus oli siten keskimäärin 44 800 henkeä vuodessa. Ilman siirtolaisuutta luonnollinenkin väestön kasvu olisi maastamuuttovuosina ollut suurempi, koska nuoret maastalähtijät saivat lapsia uudessa kotimaassaan.

Kuvio 1 Suomessa syntyneet, kuolleet ja nettomaahanmuutto vuosina 1946 - 1997, 1000 henkeä

2.2 Omavaraisväestölaskelma

Omavaraisväestöä laskettaessa on ensinnäkin oletettu, ettei vuoden 1946 alusta alkaen Suomesta olisi kukaan muuttanut ulkomaille eikä kukaan olisi muuttanut muista maista tänne. Lisäksi on otaksuttu, että siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä hedelmällisyys ja kuolemanvaara olisivat olleet ikäryhmittäin yhtä suuret kuin maassamme samaan aikaan eläneellä väestöllä. Suomen väestön ikäryhmittäiset

vuotuiset muutokset ja kokonaisväestön on tällaisin oletuksin laskenut vuosille 1946 - 1997 yliaktuaari Ossi Honkanen Tilastokeskuksen väestömallilla². Näissä mallilaskelmissa on siis lähdetty vuoden 1945 lopussa Suomessa asuneesta väestöstä, jota on ikäryhmittäin ”päivitetty” vuosi kerrallaan soveltamalla näissä laskelmissa kunakin vuonna vallinnutta syntyvyyttä ja kuolevuutta.

Mallilaskelmissa on käytetty viisivuotisajanjaksoilta laskettuja keskimääräisiä kuolemanvaaralukuja. Siksi omavaraisväestön kuolleiden aikasarjassa on vastaavaa laskentatekniikasta aiheutunutta viisivuosittaista vaihtelua. Omavaraisväestön ja todellisen väestön ero kuolleiden lukumäärässä on tarkastelujaksolla kuitenkin melko vähäinen, keskimäärin vain pari tuhatta vuodessa.

Valtaosa maastamuuttaneiden ja maahantulijoiden erotuksesta oli nuoria. Nuoret naiset ”veivät mukanaan” myös myöhemmin syntyneet ja syntyvät jälkeläisensä³. Ilman maastamuuttotappiota täällä olisi vuosina 1946 - 1997 syntynyt yhteensä 300 000 lasta enemmän kuin todellisuudessa syntyi, mikäli siis maastamuuttajanaisten hedelmällisyys olisi ollut ikäryhmittäin sama kuin Suomessa silloin eläneiden naisten (kuvio 2).

Laskennallisen väestön ja todellisen väestön ero syntyneiden lukumäärässä oli suurimmillaan 1960-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa. Silloin syntyneiden lukumäärä olisi ollut vuosittain yli kahdeksantuhatta lasta toteutunutta suurempi, mikäli vuoden 1945 jälkeen maastalähteneet - nettona laskien - olisivat olleet täällä synnyttämässä kantaväestön tavoin.

Tarkastelujakson päätevuonnakin 1997 olisi omavaraislaskelman mukaan syntynyt kuusituhatta lasta enemmän kuin todellisuudessa syntyi. Joukkomaastamuuton aikana muualle lähteneiden tyttäret saavat nyt lapsensa uudessa kotimaassa.

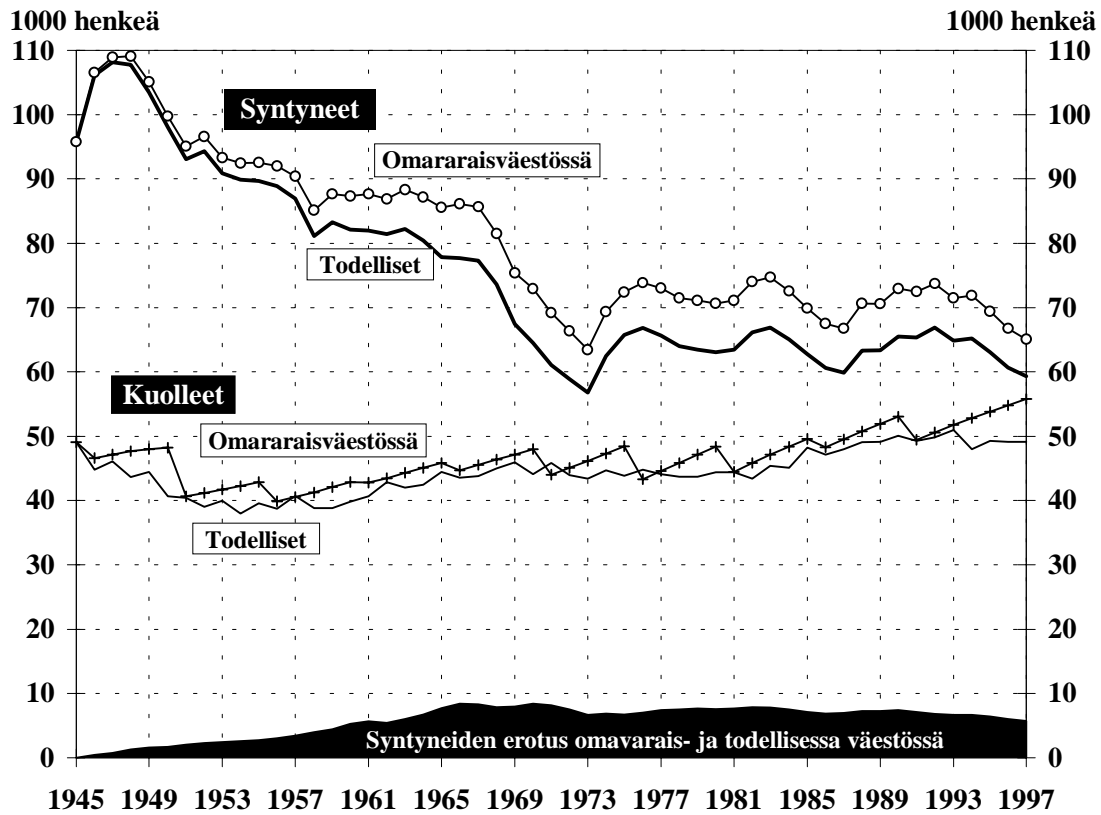
---

² Tähän väestömalliin voi tutustua Tilastokeskuksen väestötilastossa.

³ Tässä raportissa maastamuuttajien jälkeläisten lukumäärää tarkastellaan vain laskennallisesti otaksumalla maastalähtijöiden syntyvyyden olleen ikäryhmittäin saman kuin tänne jääneen väestön. Todellisessa elämässä täältä muuttaja ei muualla hanki lapsiaan pelkästään toisen suomalaisten kanssa, jolloin tästäkin syystä on hankalaa määritellä maastamuuttajasuomalaisten jälkeläisten lukumäärää.

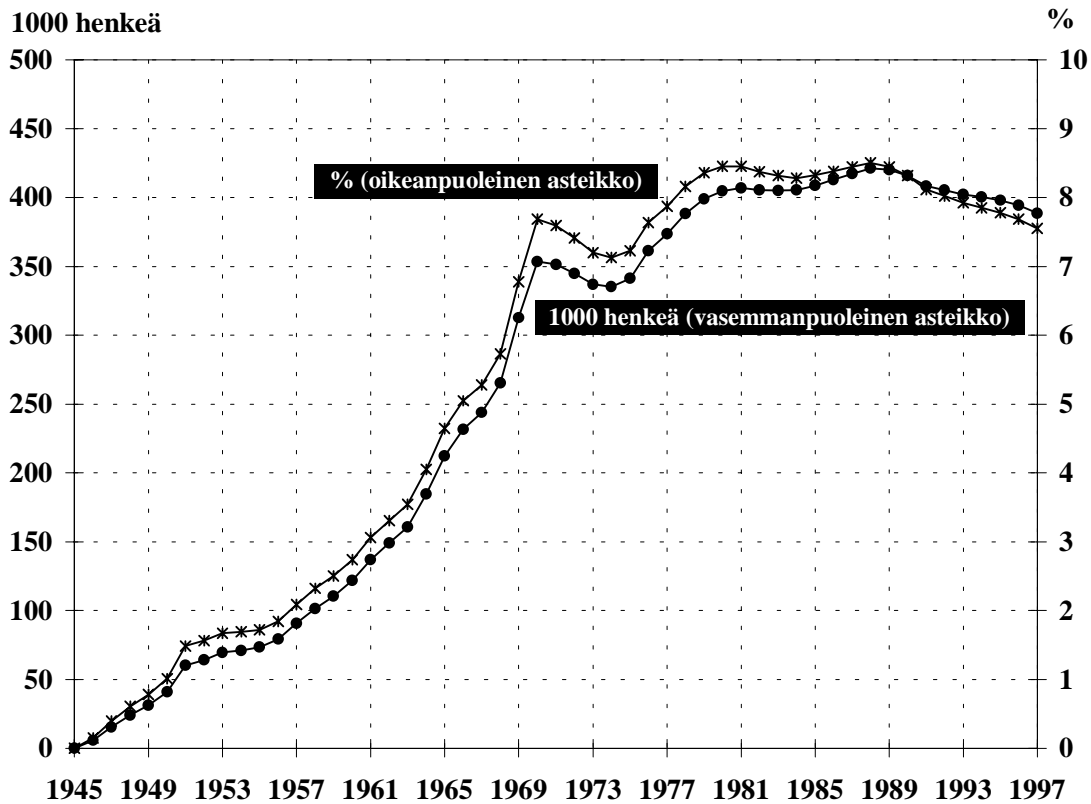
Kuvio 2 Syntyneet ja kuolleet todellisessa ja omavaraisväestössä vuosina 1945 - 1997, 1000 henkeä

2.3 Omavaraisväestön ja todellisen väestön vertailua

Kun vuoden 1970 lopulla ensimmäistä kertaa sodan jälkeen siirtolaisuusvirta kääntyi Suomen hyväksi, täällä asui Tilastokeskuksen väestötilaston mukaan 4,6 miljoonaa henkeä. Omavaraislaskelman mukaan maamme väkiluku olisi silloin ollut 4,95 miljoonaa eli 350 000 henkeä suurempi (kuvio 3). Tästä väestökadosta on 300 000 henkeä välitöntä muuttotappiota ja loput vuoden 1945 jälkeen muuttaneiden muissa maissa tapahtunutta luonnollista väestön lisääntymistä eli syntyneiden ja kuolleiden erotusta.

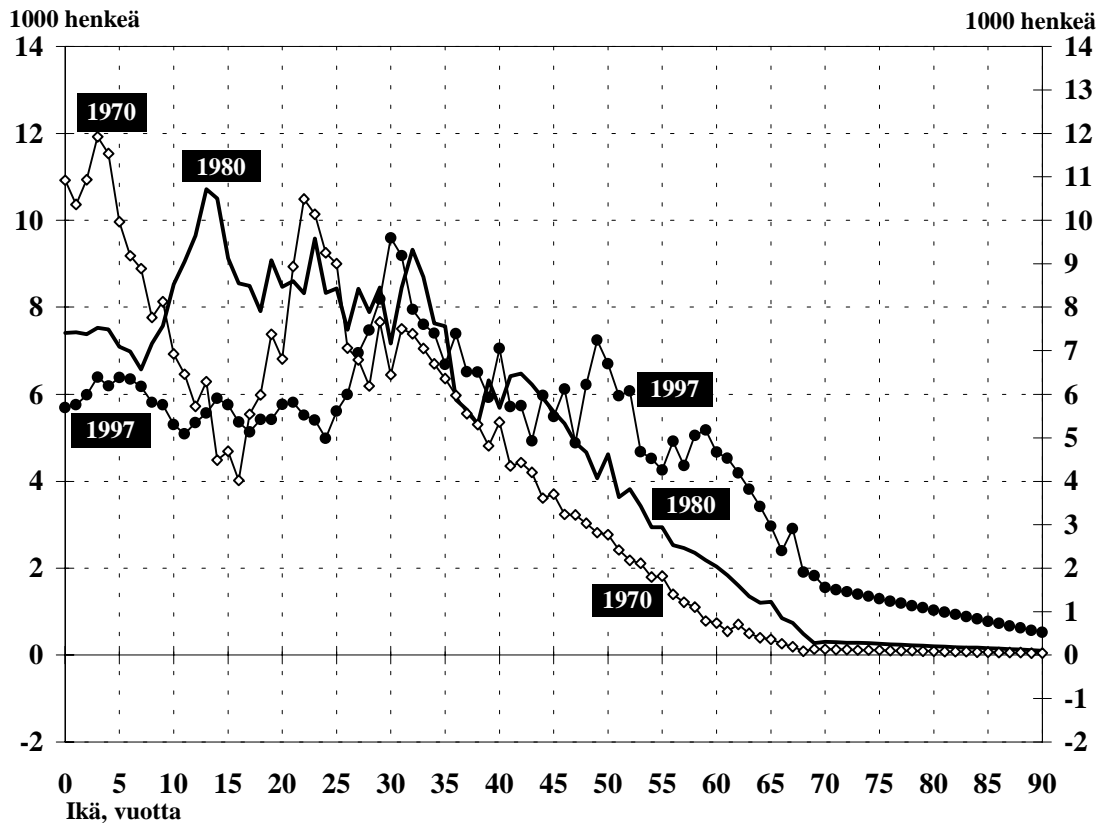
Kuvio 3 Omavaraisväestön ja todellisen väestön erotus eli väestökato vuosina 1945 - 1997, 1000 henkeä ja prosenttia

Kun omavaraislaskelman mukainen muualla toteutunut väestölisäys otetaan huomioon, oli sen ja todellisen väestön erotus suurimmillaan vasta vuonna 1988. Silloin väestökato oli yli 420 000 henkeä, mikä on 8½ prosenttia todellisesta väestöstä. Sen jälkeen on Suomi saanut niin paljon muuttovoittoa, että omavaraisväestön ja todellisen väestön erotus on selvästi supistunut.

Tilastokeskuksen väestötilaston mukaan kolme neljäsosaa siirtolaisista on alle 35-vuotiaita. Siksi maastamuutto muokkaa vahvasti väestön ikärakennetta. Jäljempänä vertaillaan vuonna 1997 omavaraisväestön ja todellisen väestön eroa yksi-vuotisin ikäryhmin. Kuviossa 4 vertailuun on lisäksi otettu mukaan vuodet 1970 ja 1980.

Kuvio 4 Omavaraisväestön ja todellisen väestön erotus ikäryhmittäin vuosina 1970, 1980 ja 1997, 1000 henkeä

Viimeisimmän suuren maastamuuttovuoden 1970 lopussa väestökato oli suurin alle viisivuotiaissa lapsissa. Näistä 1960-luvun jälkipuoliskon vuosiluokista puuttui omavaraislaskelman perusteella yli kymmentuhatta lasta, koska heidän vanhempansa olivat hankkineet jälkeläisensä ulkomailla. Lähes yhtä suuri oli väestökato 1940-luvun lopun ennätysuurissa ikäluokissa, jotka itse muuttivat työnhakuun Ruotsiin. Omavaraislaskelman mukaan 1950-luvun puolenvälin kohorteissa väestökato jäi sitä vastoin suhteellisen vähäiseksi.

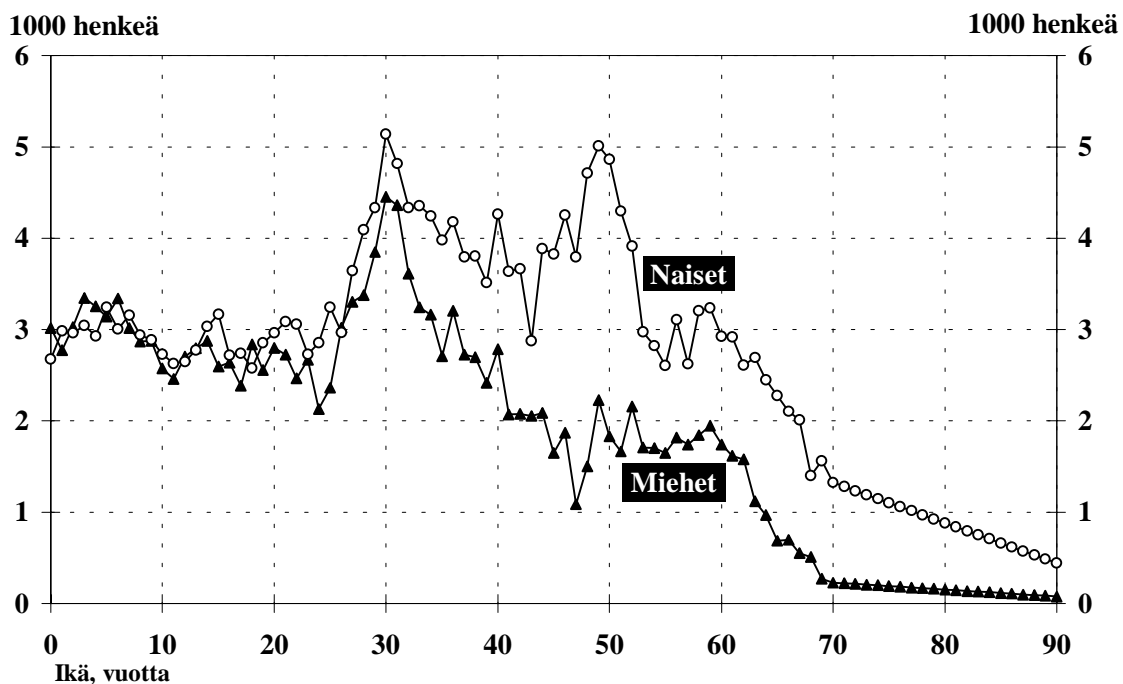
Sodan jälkeen tapahtunut maastamuutto ei kovin pahasti kohdistunut ennen sotaa syntyneisiin vuosiluokkiin. Näissä omavaraislaskelman ja todellisen väestön ero on sitä pienempi mitä vanhemmista ikäluokista on kysymys.

Vuosina 1971 - 1980 Suomi sai yhteensä neljä tuhatta henkeä muuttovoittoa, sillä silloin Ruotsista palasi sinne muuttaneita suomalaisia. Vuoden 1980 lopussa omavaraislaskelman ja todellisen väestön ero on siten syntymävuosittain tarkastellen samankaltainen kuin vuoden 1970 lopussa. Omavaraislaskelman ja todellisen väestön ikäryhmittäinen profiili on siis siirtynyt kymmenen vuotta eteenpäin, kuten kuviosta 4 on nähtävissä.

Vielä vuoden 1997 lopussa suurin väestökato on 1960-luvun lopun ikäluokissa, joissa omavaraislaskelman mukaan pitäisi olla keskimäärin kahdeksantuhatta henkeä nykyistä enemmän (kuvio 4). Muissa sodan jälkeen syntyneissä vuosiluokissa on katoa kuutisentuhatta henkeä, vaikka vuodesta 1981 lähtien Suomi on saanut muuttovoittoa jokaisena vuonna. Nuorten laskennallinen väestökato aiheutuu luonnollisesti Suomesta aikaisemmin muuttaneiden ulkomailla syntyneistä lapsista ja lapsenlapsista. Sodan jälkeen tapahtunut joukkomaastamuutto jätti näin pysyvät jäljet maamme väestön lukumäärään ja ikärakenteeseen.

Maastamuutto on verottanut selvästi enemmän maamme naisia kuin miehiä (kuvio 5). Vuonna 1997 omavaraisnaisväestön ja todellisen naisväestön ero oli vuosiluokissa suurimmillaan viitisentuhatta naista yhtäältä 1960-luvun lopun ja toisaalta 1940-luvun lopun ikäluokissa. Myös näiden ikäluokkien välisissä ikäluokissa naisväestön kato oli keskimäärin neljätuhatta naista. Miesväestön kato on korkeimmillaan 1960-luvun lopun kohorteissa samaa suuruusluokkaa.

Kuvio 5 Omavaraismies- ja -naisväestön sekä vastaavan todellisen väestön erotus ikäryhmittäin vuonna 1997, 1000 henkeä

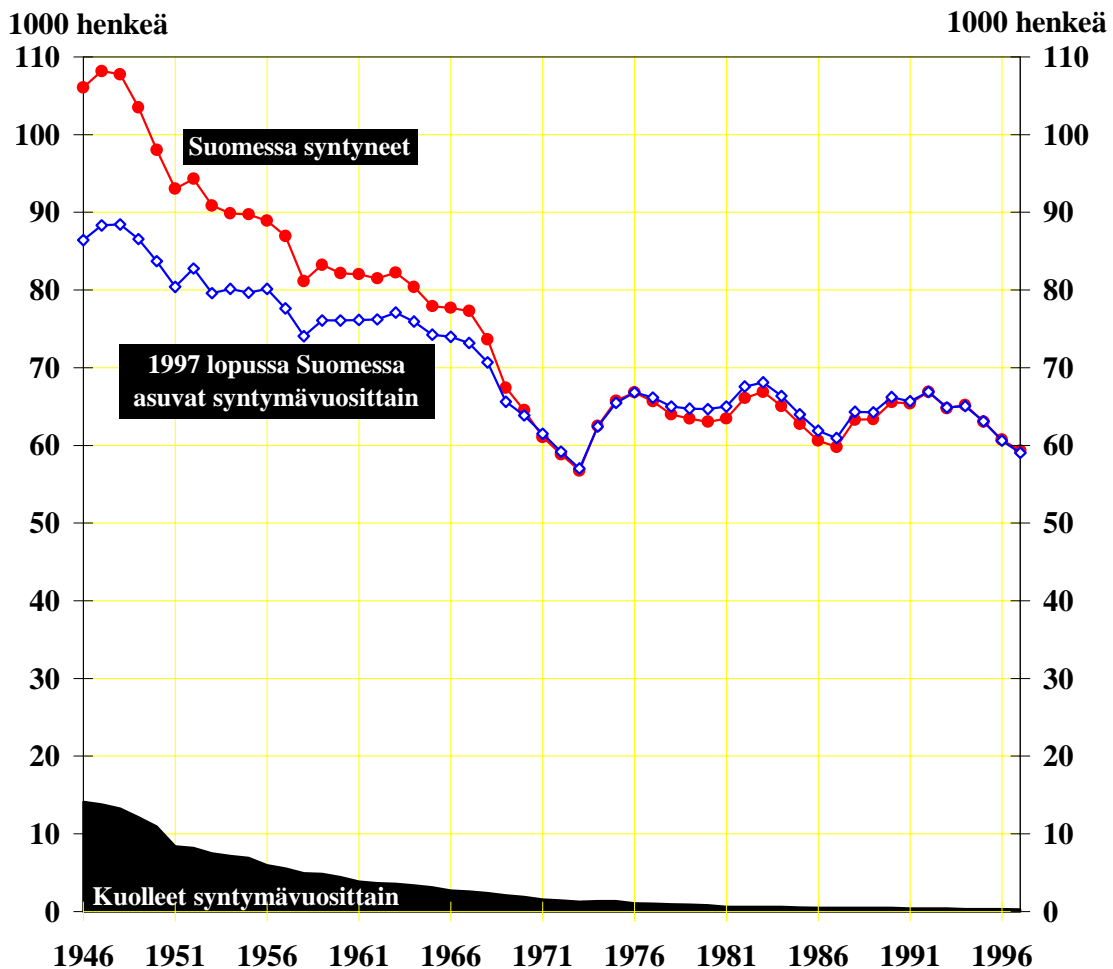

2.4 Vuosina 1946 - 1997 Suomessa syntyneet vuoden 1997 lopussa

Kun Suomessa vuosina 1946 - 1997 syntyneiden tiedot yhdistetään omavaraislaskelman kuolleisuustietoihin, voidaan arvioida, minkä verran noina vuosina täällä syntyneistä on vielä elossa joko Suomessa tai ulkomailla. Kun lisäksi käytetään

hyväksi tietoa Suomessa 31.12.1997 asuvasta väestöstä yksivuotisin ikäryhmin, saadaan rakennettua kuvio 6.

Kuvio 6 Vuosina 1946 - 1997 Suomessa syntyneet ja heistä kuolleet sekä vuoden 1997 lopussa Suomessa asuvat syntymävuosittain, 1000 henkeä

Tämä kuvio kertoo, minkä verran tarkastelujaksolla Suomessa syntyneistä on kuollut ja minkä verran on siis elossa. Elossa olevista valtaosa asuu maastamuutosta huolimatta tietenkin Suomessa. Koska maassamme asuvaan väestöön sisältyvät tänne muuttaneet vieraissa maissa syntyneet, asuu muissa maissa Suomessa syntyneitä siksi enemmän kuin kuvio 6 osoittaa. Kuviossa Suomessa asuviksi on laskettu tänne vuoden 1997 loppuun mennessä muuttaneet inkeriläiset, somalialaiset, vietnamilaiset ja muut vuosina 1946 - 1997 syntyneet. Tilastokeskuksen väestötilaston mukaan täällä elää jo yli satatuhatta muualla syntynyttä, joista valtaosa on syntynyt vuoden 1945 jälkeen.

Kuvion 6 mukaan esimerkiksi vuonna 1946 Suomessa syntyneistä liki 107 000 hengestä on kuollut 14 000 ja täällä asuu tuona vuonna syntyneitä 87 000 henkeä. Vähentämällä syntyneiden lukumäärästä kuolleet ja Suomessa asuvat saadaan muissa maissa elävien lukumääräksi kuusi tuhatta henkeä. Koska vieraissa maissa vuonna 1946 syntyneitä elää nyt Suomessa, asuu täällä syntyneitä tämän verran enemmän ulkomailla. Koska tämän raportin kirjoittajilla ei ollut käytettävissään ikäryhmittäisiä tilastoja niistä nyt Suomessa elävistä, jotka ovat syntyneet muissa maissa, ei voitu saada kokonaisarviota muissa maissa elävistä suomalaisista.

3 Omavaraisväestökehityksen taloudellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia

Vuoden 1997 lopussa Suomessa asui vakituisesti 5,15 miljoonaa henkeä. Vuoden 1945 lopusta väestömme on kasvanut liki 1,4 miljoonalla asukkaalla, vaikka nettsiirtolaisuus on vienyt ulkomaille yhteensä 200 000 henkeä. Maastamuuttajat, joista kolme neljäsosaa oli alle 35-vuotiaita, ”veivät mukanaan” syntymättömät lapsensa ja näiden jälkeläiset.

Jos maastamuuttajien syntyvyys ja kuolleisuus olisi kunakin ajankohtana ollut sama kuin Suomessa asuvan väestön, maamme väestömenetys vuosina 1946 - 1997 olisi ollut yhteensä 389 000 henkeä. Tästä väestökadosta siis puolet on tässä raportissa laskettu olevan Suomesta muuttaneiden muualla syntyneitä jälkeläisiä. Ilman sodanjälkeistä siirtolaisuutta määritelty omavaraisväestö olisi vuoden 1997 lopussa ollut runsaat viisi ja puoli miljoonaa henkeä.

On selvää, että toisen maailmansodan jälkeinen siirtolaisuus on vahvasti vaikuttanut väestön lisäksi koko yhteiskunnalliseen kehitykseen Suomessa ja osittain myös Ruotsissa. Maastamuuttajat veivät mukanaan koulutuksella ja muulla tavalla luodun inhimillisen pääomansa. Sitä käyttäen he työpanoksellaan lisäsivät tuotantoa ja reaalituloja Ruotsissa ja muualla ulkomailla.

Jos Ruotsissa ei sodanjälkeisinä vuosikymmeninä olisikaan ollut työvoimapulaa, niin kuinka olisi käynyt maamme siirtolaisuuden? Varmaan pääosa täältä muuttaneista olisi silloin jäänyt synnyinmaahansa. Työttömiä olisi nähtävästi ollut enemmän kuin todellisuudessa oli, vaikka muualle muuttaneiden asunto- ja kulutuskysyntä olisi luonutkin tänne työpaikkoja ja reaalituloa. Suomen kokonaistuotanto olisi nyt nykyistä suurempi mutta kansantalouden reaalitulot asukasta kohti nykyistä alemmat.

Tällaisia arvioita voidaan havainnollistaa laskelminkin. Vuotta 1997 koskevassa työvoimatutkimuksessa (Tilastokeskus 1999) on työkäinen eli 15 - 74-vuotias väestö luokiteltu ikäryhmittäin ja sukupuolittain päätoiminnan mukaan. Tätä perusaineistoa ja Tilastokeskuksen väestötilastoa (1998) käyttäen on rakennettu taulukko 1. Siinä maamme todellinen väestö on jaettu työllisiin, työttömiin, lapsiin ja opiskelijoihin, eläkeläisiin sekä muuhun väestöön, jossa ovat esimerkiksi varusmiehet ja kotiäidit. Kaikki alle 15-vuotiaat on väestötilaston mukaisesti sijoitettu ryhmään ”lapset ja opiskelijat” ja yli 74-vuotiaat vastaavasti eläkeläisiksi.

Omavarais- ja todellisen väestön erotus on jaettu työvoimatutkimuksen ikäryhmittäisillä ja sukupuolittaisilla kertoimilla samalla tavalla kuin todellinen väestö. Lisäksi taulukossa 1 on laskettu tämän väestöerotuksen suhde todelliseen väestöön. Sodan jälkeen siirtolaisuuden takia maamme menettämässä väestössä olisi

nyt suhteellisesti todellista väestöä enemmän työllisiä, lapsia ja opiskelijoita sekä ”muuta väestöä”. Vastaavasti eläkeläisten osuus väestöerotuksesta olisi vielä suhteellisen pieni. Tällaiset tulokset ovat siis seurausta omavaraisväestön ja todellisen väestön erotuksen ikäryhmittäisestä ja sukupuolittaisesta jakaumasta, jota käsiteltiin luvuissa 2.

Muutaman vuosikymmenen kuluttua aikoinaan Ruotsiin muuttaneet suomalaiset ovat eläkkeellä. Heidän eläkkeistään⁴ valtaosan maksaa Ruotsi, jolloin Suomi säästää eläke- ja hoivamenoissa. Toisaalta täältä muuttaneiden lapset ja lapsenlapset tuottavat länsinaapurissa reaalitylöjä, joilla kustannetaan heidän vanhempinsa ja isovanhempiensa eläkkeet ja hoivapalvelut.

Taulukko 1 Omavarais- ja todellisen väestön erotus eli väestökato sekä todellinen väestö päätoiminnan mukaan vuonna 1997

Väestön päätoiminta	Todellinen väestö, 1000 henkeä	Väestökato 1000 henkeä	Väestökadon suhde todelliseen väestöön, %
Työlliset	2169	175	8,1
Työttömät	314	23	7,3
Lapset ja opiskelijat	1321	110	8,3
Eläkeläiset	1140	60	5,2
Muu väestö	202	21	10,5
Väestö yhteensä	5147	389	7,5

Taulukosta 1 voidaan laskea elatussuhde eli muun väestön kuin työllisten suhde työllisten lukumäärään. Todellisen väestön elatussuhde oli 1,37. Omavarais- ja todellisen väestön erotukselle laskettu elatussuhde on vain 1,22. Koska julkisen talouden tasapaino on sitä parempi, mitä alempi on elatussuhde, olisi näin arviotuna julkisen talouden tasapaino omavaraisväestön oloissa nykyistä parempi.

Mitä olisikaan tapahtunut Suomen väestölle ilman joukkomaastamuttoa Ruotsiin? Ilmeisesti alemman aineellisen elintason ja suuremman työttömyyden oloissa lapsia olisi Suomessa hankittu vähemmän kuin omavaraislaskelmassa, mutta kuitenkin enemmän kuin todellisuudessa syntyi. Viime vuosikymmenellä tulevaisuuden työvoimapula olisi ehkä omavaraisväestön oloissa näyttänyt niin epätoiminnallista tilausta. Ilman sodanjälkeistä valtavaa maastamuttoa Suomi olisi nyt erilainen maa myös väestöltään.

⁴ Vuonna 1997 Suomesta maksettiin liki 41 000 ulkomailta vakituisesti asuvalle eläkkeitä runsaat 700 miljoonaa markkaa. Siitä pääosa suuntautui suomalaisten muuttoliikkeen tärkeimpään kohdemaan Ruotsiin. (Parkkinen 1999).

4 Tiivistelmä ja johtopäätökset

Sotaa seuranneina vuosikymmeninä Suomi oli köyhä maa, jossa oli pulaa niin työstä kuin asunnoistakin. Riitta Hjerppen julkaisemien laskelmien (1996) mukaan asukasta kohti laskettu ostovoimapohjainen bruttokansantuote oli vuonna 1946 Suomessa 59 prosenttia Ruotsin vastaavasta ja viimeisenä joukkosiirtolaisuusvuonna 1970 tämä osuus oli 73 prosenttia. Tällä tavalla lasketut kansakunnan reaalitytulot asukasta kohti ovat nyt Suomessa ja Ruotsissa suunnilleen yhtäsuuret (OECD 1999).

Maailmansodan päättyessä oli rauhassa eläneessä Ruotsissa puutetta ammattitaidottomastakin työvoimasta. Suomesta lähti vuosina 1946 - 1970 Ruotsiin neljännesmiljoona henkeä enemmän kuin tänne palasi. Todettakoon, ettei suomalaisten siirtolaisuus ollut silloin poikkeuksellista Euroopassa, jossa muutettiin joukoittain syrjäseuduilta teollisuusalueille. Irlannista, Kreikasta, Portugalista, Italiasta ja muista köyhistä maista lähdettiin rikkaampiin maihin töihin hakemaan parempaa elintaso.

Vaikka sittemmin muuttovirrat kääntyivät Suomen hyväksi, maamme on maastamuuton takia sodan jälkeen menettänyt nettona laskien parisataatuhatta kansalaistaan. Kun nettosiirtolaisuuden takia muualla syntyneet lapset ja heidän jälkeläisensä otetaan huomioon, on silloin kysymys lähes 400 000 hengestä. Kun tämä väestökato lisätään todelliseen väestöön, saadaan tässä raportissa analysoitu omavaraisväestö. Se on seitsemän ja puoli prosenttia suurempi kuin todellinen väestö.

Koska muualla syntyneistä ja kuolleista suomalaisten jälkeläisistä ei ole tilastoja, on maastalähtijöiden syntyvyyden ja kuolleisuuden oletettu olleen yhtä suuren kuin samaan aikaan täällä asuneen samanikäisen väestön. Maastamuuttaneiden lasten ja heidän jälkeläistensä vuoksi omavaraisväestön ja todellisen väestön erotus oli suurimmillaan selvästi yli 400 000 henkeä vasta viime vuosikymmenen lopulla, vaikka Suomi sai muuttovoittoa joka vuosi vuoden 1980 jälkeen. Vuoden 1997 lopussa omavaraislaskelman mukaan määritelty väestökato oli 389 000 henkeä.

Kun vuonna 1970 joukkomaastamuutto päättyi, oli väestökato suurin - yli kymmentuhatta henkeä - edellisen vuosikymmenen jälkipuoliskolla syntyneissä vuosiluokissa. Suomessa syntyneet lapset muuttivat luonnollisesti vanhempiansa mukana ja nuoret aikuismuuttajat hankkivat lapsia myös uudessa kotimaassaan. Myös 1940-luvun lopun ennätysuuret ikäluokat pienenivät tuntuvasti silloisen siirtolaisuusvirran takia. Sodanjälkeinen maastamuutto ei sitä vastoin juuri vaikuttanut vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä täällä syntyneisiin, sillä jo

ennen siirtolaisuuden hyökyaaltoa he olivat ehtineet juurtua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Vaikka maahanmuutto on myöhemmin tuonut tänne nettona laskien satatuhatta ihmistä, on edelleenkin väestökato suurin, lähes kymmentuhatta henkeä, 1960-luvun lopun ikäluokissa. Muut nuorten ja keski-ikäisten vuosiluokat olisivat keskimäärin kuusituhatta henkeä suuremmat ilman sodanjälkeistä muuttoliikettä. Yli 50-vuotiaiden ikäluokissa väestökato on sitä pienempi mitä vanhempia ikäluokkia tarkastellaan.

Maamme rajojen yli tapahtunut muuttoliike on sodan jälkeen vähentänyt enemmän nais- kuin miesväestöämme. Väestökadosta nimittäin melkein 60 prosenttia on naisia, vaikka vuoden 1970 jälkeen syntyneissä ikäluokissa miesten ja naisten väestökato on yhtä suuri. Nais- ja miesväestökadon erotus on suurimmillaan jopa kolmetuhatta henkeä, joka koskee 1940-luvun lopun ennätysuuria vuosiluokkia.

Maastamuuttajat veivät mukanaan täällä saadun koulutuksen ja työkokemuksen. He ovat työllään ja osaamisellaan lisänneet tuotantoa ja reaalituloja Ruotsissa ja muissa maissa. Jos omavaraisväestön naiset ja miehet jakaantuisivat ikäryhmittäin samalla tavalla kuin todellisen väestön naiset ja miehet, olisi omavaraisväestön työvoima parisataatuhatta henkeä suurempi kuin todellinen työvoima. Vastaava erotus lapsissa ja opiskelijoissa olisi toistasataatuhatta henkeä. Koska sodan jälkeen muuttaneissa on toistaiseksi vähän eläkeikäisiä, on omavaraisväestön ja todellisen väestön erotus prosentuaalisesti vielä pienin eläkeläisissä, mutta muutamassa vuosikymmenessä eläkeläisten suhteellinen osuus väestökadossa kohoaa suuresti.

Kun sodan jälkeen ei riittänyt töitä eikä asuntoja Suomessa, lähdettiin täältä joukoittain Ruotsiin. Siellä elintasokin oli synnyinmaahan verrattuna erittäin korkea. Miksei sitten tämän vuosikymmenen alussa tuotannon romahtaessa ja työttömyyden viisinkertaistuessa muutettu muualle töihin? Ehkäpä olisi muutettu, jos naapurimaissa olisi silloin ollut ammattitaitoa vastaavaa työtä tarjolla. Ruotsissa oli samaan aikaan lama eikä muuallakaan Euroopassa ollut puutetta edes kielitaitoisesta työvoimasta. Suomalainen työvoimakaan ei ennen ETA-sopimusta voinut vapaasti hakeutua Pohjoismaiden ulkopuolelle töihin.

Tulevaisuudessa kaikki on toisin. Koulutusjärjestelmämme tuottaa kielitaitoista ammattityövoimaa ja ETA-maiden työpaikat ovat vapaasti suomalaistenkin haettavana. Euroalueella palkat ja hinnat ilmoitetaan pian samassa valuutassa. Jos meidän kansantaloudessamme joskus tulevaisuudessa menee huomattavasti huonommin kuin muissa euromaissa, voi suomalainen työvoima jälleen lähteä täältä työn ja elintason perään.

Kun joskus tulevaisuudessa Euroopan vapaat työmarkkinat ulottuvat Baltian maihin, Puolaan ja muuhun keskiseen Eurooppaan, riittänee Suomeenkin tulijoita. Ammattitaidotonta vierastyövoimaa saattaa olla silloin meillä samalla tavalla käytössä kuin oli Ruotsilla sodan jälkeen.

Lähteet:

- Hjerppe Riitta (1996): Finland's Historical National Accounts 1860-1994: Calculation Methods and Statistical Tables. Jyväskylän yliopiston Suomen historian julkaisuja 24. Jyväskylä.
- OECD (1999): Purchasing Power Parities. Main Economic Indicators. January 1999. Paris.
- Parkkinen Pekka (1999): Ulkomailla elävät eläkeläisemme. Yhteiskuntapolitiikka 2/1999. Helsinki.
- Tilastokeskus (1998): Väestörakenne 1997. Väestö 1998:5. Helsinki.
- Tilastokeskus (1999): Työvoimatilasto 1997. Työmarkkinat 1999:5. Helsinki.